

Το Ωδείο Αθηνών ως καθοριστικός φορέας πολιτισμικής διαμόρφωσης

Αλέξανδρος Χαρκιολάκης*

Η απαρχή της ιστορίας του Ωδείου Αθηνών βρίσκεται στον 19ο αιώνα και στην ίδρυσή του Μουσικού και Δραματικού Συλλόγου στην Αθήνα το 1871. Παρόλο που το Ωδείο Αθηνών δεν διατηρεί τα πρωτεία της -κατά κάποιο τρόπο- θεσμοθετημένης μουσικής παιδείας στον ευρύτερο Ελλαδικό χώρο καθώς είχε προηγηθεί η Ιόνιος Ακαδημία στη Κέρκυρα το 1824 όπου διδασκόταν μουσική με έμφαση στην εκκλησιαστική της εκδοχή με δάσκαλο τον Ιωάννη Αριστείδη¹, υπήρχαν οι διάφορες φιλαρμονικές στα Ιόνια νησιά που λειτουργούσαν ήδη από το 1815 και προσέφεραν μουσική παιδεία με σημαντικότερη ίσως τη συμβολή της Φιλαρμονικής Εταιρείας Κερκύρας από το 1840 μέχρι σήμερα αλλά κι άλλες προσπάθειες από συλλόγους στην Αθήνα όπως της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας που παρείχε μουσική παιδεία ως μάθημα στα πλαίσια του προγράμματος σπουδών για την εκπαίδευση νέων δασκάλων². Εν τούτοις η ιστορία του Ωδείου αντανακλά κατά ένα μεγάλο μέρος τη σύγχρονη μουσική ιστορία της χώρας.

Η δημιουργία του Ωδείου κατέστη δυνατή λόγω της ύπαρξης ενός αριθμού σημαντικών ανθρώπων που είδαν ότι υπήρχε μία ανάγκη για συστηματική μουσική παιδεία στην Ελλάδα. Από την πρώτη στιγμή, η συντεταγμένη πολιτεία της εποχής στάθηκε αρωγός στη προσπάθεια του Μουσικού και Δραματικού Συλλόγου προσφέροντας άμεση αναγνώριση στα αιτήματα του συλλόγου, διαθέτοντας χώρο για να στεγασθούν οι δραστηριότητές του. Όπως αναφέρεται και στο Ιδρυτικό Διάταγμα Συστάσεως του Μουσικού και Δραματικού Συλλόγου: "Δια την υπηρεσίαν του Συλλόγου και την διδασκαλίαν της μουσικής και των δραμάτων, τείθεμεν εις την διάθεσιν αυτού την ως κατάστημα της Σχολής των Τεχνών χρησιμεύουσαν ήδη δημοσίαν οικοδομήν μετά των παραρτημάτων αυτής"³. Η ιδρυτική πράξη του συλλόγου ήταν μία πρωτοβουλία του Αλέξανδρου Κουμουνδούρου, πρωθυπουργού της εποχής, και του Γρηγόριου Παπαδόπουλου, τμηματάρχη του Υπουργείου των Εξωτερικών. Το πρώτο καταστατικό περιέγραφε επακριβώς τους στόχους του συλλόγου: σύσταση ωδείου, συγκρότηση θεάτρου, καταρτισμός δραματολογίου, υποτροφίες σε άριστους μαθητές, μετεκπαίδευση στο εξωτερικό, -το σημαντικότερο- τακτικές συναυλίες. Το πρώτο διοικητικό συμβούλιο απαρτιζόταν από ανθρώπους όπως ο Μάρκος Ρενιέρης, ο Τιμολέων Φιλήμων και ο Χαρίλαος Τρικούπης αλλά κι άλλους σημαντικούς αθηναίους της εποχής.

* Αλέξανδρος Χαρκιολάκης, MIAM - Istanbul Technical University. Email: a.charkiolakis@gmail.com

¹ (Ρωμανού 2006, 48-51)

² (Romanou and Barbaki, 57-84)

³ (Ωδείον Αθηνών 1996, 6)

Το Ωδείο ξεκίνησε να λειτουργεί με πέντε δασκάλους κι έφορο τον Αλέξανδρο Κατακουζηνό, συνθέτη και μαέστρο της χορωδίας του ανακτορικού παρεκκλησίου του Αγίου Γεωργίου. Στο ωδείο λειτουργούσε και δραματική σχολή από το πρώτο έτος λειτουργίας του. Μία από τις προτεραιότητες του Ωδείου ήταν και η σύσταση ορχήστρας, ένα γεγονός-ορόσημο για την αθηναϊκή, αλλά και την ελληνική, μουσική ζωή. Αργότερα, κι όπως θα δούμε παρακάτω, από την ορχήστρα του Ωδείου Αθηνών θα σχηματιστεί η Κρατική Ορχήστρα Αθηνών.

Η οικονομική δυσπραγία του συλλόγου που στηριζόταν κυρίως στις συνδρομές των μελών του αλλά και στην οικονομική βοήθεια του κράτους η οποία ήταν έτσι κι αλλιώς πενιχρή με βάση τις οικονομικές δυνατότητες της επίσημης πολιτείας, έκανε την ιδέα του Ωδείου να φθίνει. Από την άλλη όμως, κανείς δεν μπορεί να παραγνωρίσει ότι τα πρώτα αυτά χρόνια στο Ωδείο γίνονταν συναυλίες⁴, φοιτούσαν παιδιά, νέες και νέοι δωρεάν, υπήρχαν μαθητές από το ορφανοτροφείο Χατζηκώστα και γενικά η φιλανθρωπική και καλλιτεχνική πτυχή της δράσης του Συλλόγου και του Ωδείου εκπληρωνόταν με τον καλύτερο δυνατό τρόπο. Φυσικά, αυτό που έπασχε ήταν το εκπαιδευτικό κομμάτι καθώς οι διαθέσιμοι δάσκαλοι ήταν λίγοι ενώ οι μαθητές αυξάνονταν. Χαρακτηριστικό είναι ότι κατά το σχολικό έτος 1888-1889 δίδασκαν επτά και οι μαθητές ήταν 188.

Με έτος ίδρυσης το 1872 το Ωδείο Αθηνών καθίσταται αρχαιότερο από σημαντικές μουσικές ακαδημίες που λειτουργούν μέχρι και σήμερα: για παράδειγμα η Ανώτερη μουσική Ακαδημία του Αμβούργου ιδρύθηκε το 1873 ενώ η περίφημη Ακαδημία Santa Cecilia της Ρώμης το 1877. Δυστυχώς όμως η υπεροχή του Ωδείου Αθηνών περιορίζεται σε αυτό μονάχα το στατιστικό στοιχείο. Η μουσική παιδεία στην Ελλάδα, και ειδικά στον ωδειακό χώρο, πέρασε από πολλά κύματα, παρέμεινε στάσιμη ή ετεροπροσδιορίστηκε με αποτέλεσμα σήμερα αρκετά από τα ωδεία να παράγουν αξιόλογο διδακτικό έργο μεν αλλά στην ουσία να έχουν εξαιρετικά μικρή συνεισφορά στη καλλιτεχνική ζωή της πόλης ή της περιοχής τους, με ελάχιστες φωτεινές εξαιρέσεις φυσικά.

Επανέρχομαι στο Ωδείο Αθηνών κι εξετάζω την περίοδο που ξεκινά με την ανάληψη της διεύθυνσης από τον Γεώργιο Νάζο το 1891. Την εποχή που ανέλαβε ο Νάζος, το Ωδείο βρισκόταν σε μία κατάσταση τέλματος καθώς το γενικότερο πλαίσιο σπουδών παρέμενε φτωχό, ενώ η διείσδυση του Ωδείου και του έργου του στη κοινωνία παρέμενε σε ένα στάσιμο επίπεδο για αρκετά χρόνια⁵. Η έλλειψη ικανών καθηγητών οι οποίοι θα μπορούσαν

⁴ (Μπαρούτας 1992, 23-71)

⁵ (Samson 2013, 256)

να προσφέρουν εκτεταμένο καλλιτεχνικό, εκτός από διδακτικό, έργο έπαιζε καθοριστικό λόγο.

Ο Γεώργιος Νάζος σπούδασε μουσική στο Μόναχο και προερχόταν από μεγαλοαστική οικογένεια. Ενεργοποιώντας τις γνωριμίες του κατόρθωσε να εξασφαλίσει σειρά δωρεών από ευεργέτες όπως ο Ανδρέας Συγγρός και ο Γεώργιος Αβέρωφ. Μάλιστα, η Καίτη Ρωμανού και η Μαρία Μπαρμπάκη στο άρθρο τους *Music Education in Nineteenth Century Greece: Its institutions and their contribution to urban musical life* αναφέρουν ότι ο Συγγρός αναμίχθηκε προσωπικά στην επιλογή του νέου διευθυντή του Ωδείου υποδεικνύοντας τον Νάζο ως τον πλέον κατάλληλο γι' αυτή τη θέση⁶. Ο Νάζος επέφερε σημαντικές αλλαγές στο πρόγραμμα σπουδών, και ουσιαστικά στη νοοτροπία του Ωδείου. Υιοθετήθηκε το ρεπερτόριο που διδασκόταν στις γερμανικές ακαδημίες, ενώ ξεκίνησε μια συστηματική προσπάθεια για την προσέλευση ικανού διδακτικού προσωπικού από το εξωτερικό που θα μπορούσε να προσφέρει μία υψηλού επιπέδου μουσική παιδεία.

Επίσης, η καλλιτεχνική δράση του ωδείου διευρύνθηκε και η πρώτη συναυλία ορχήστρας αποτελούμενη από σπουδαστές και καθηγητές του ιδρύματος έλαβε χώρα στις 29 Μαΐου 1893 όπου παίχθηκε το *Stabat Mater* του Περγκολέζι με ορχήστρα εγχόρδων, χορωδία και μαέστρο τον Γεώργιο Νάζο. Οι πρώτοι απόφοιτοι με βάση το νέο σύστημα που είχε εισάγει ο Νάζος έλαβαν το δίπλωμά τους το 1893. Ανάμεσά τους και η Έφη Εμπεδοκλέους (ή Εμπεδοκλή) η οποία προσλήφθηκε αμέσως στο Ωδείο ως δασκάλα πιάνου απολαμβάνοντας το προνόμιο να είναι η πρώτη γυναίκα που δίδαξε εκεί.

Σημαντική πρέπει να χαρακτηριστεί και η δωρεά του Γεωργίου Αβέρωφ ο οποίος με τη διαθήκη του κληροδότησε ένα αρκετά μεγάλο ποσό στο Ωδείο. Το απόσπασμα από τη διαθήκη του αναφέρει: "Αφίνω (sic) τέσσαρα μερίδια, εις το εν Αθήναις ιδρυμένον Ωδείον, ινά [...] χρησιμεύσωσι: 1^{ov}) Εις την σύστασιν δραματικού και μουσικού διαγωνισμού, εναλλάξ ανά παν έτος, προς βράβευσιν πρωτοτύπου δράματος ή μουσικής συνθέσεως, εχόντων ελληνικήν υπόθεσιν αρχαίαν ή νέαν. Ο διαγωνισμός θα ονομάζεται Αβερώφειος. 2^{ov}) Εις έκθεσιν των βραβευμένων έργων. 3^{ov}) Εις τελειοποίησιν δι' υποτροφιών των αριστούχων ηθοποιών ή μουσουργών, εκ των διακρινομένων εις μουσικό όργανον είτε εν Ελλάδι, είτε εις Ευρώπην αποστελλομένων"⁷. Το αβερώφειο κληροδότημα έδινε σημαντικούς πόρους στο Ωδείο όχι μόνο για να επιτελέσει ακόμη καλύτερα το διδακτικό του έργο με τις υποτροφίες αλλά και για να προσφέρει μία ουσιαστική διέξοδο σε συνθέτες και δραματουργούς και

⁶ (Romanou and Barbaki, 83)

⁷ Διαθήκη Γεωργίου Αβέρωφ, www.giannena-e.gr/Eyergetismos/Eyerg/ΓΕΩΡΓΙΟΣ%20ΑΒΕΡΩΦ.aspx (Πρόσβαση στις 31/12/2014)

μάλιστα θέτοντας τον περιορισμό τα έργα να έχουν ελληνική υπόθεση. Αξίζει να σημειωθεί ότι τα χρήματα από το κληροδότημα άργησαν να αποδοθούν καθ' ολοκληρία στο Ωδείο (αυτό συνέβη περίπου 7 χρόνια μετά το θάνατο του Αβέρωφ) λόγω της αργής διαδικασίας εκκαθάρισης της τεράστιας περιουσίας του ευεργέτη. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Δροσίνης "Η δε επ' ονόματι του Μουσικού και Δραματικού Συλλόγου [Σ.Σ. πρόκειται για τον σύλλογο που διαχειριζόταν το Ωδείο Αθηνών] κατάθεσις εις την Εθνικήν Τράπεζαν τεσσάρων μεριδίων εκ της περιουσίας του Γεωργίου Αβέρωφ γίνεται κατά δόσεις και εφ' όσον προχωρεί η εκκαθάρισις"⁸. Μετά την οριστική καταβολή του κληροδοτήματος Αβέρωφ τα κεφάλαια του Ωδείου ανέρχονταν σε 1.836.814,79 δραχμές βάσει του ισολογισμού του 1906. Αυτό που είναι σίγουρο και γνωρίζουμε είναι ότι από το 1909 έως το 1925 διοργανώθηκαν συνολικά οκτώ δραματικοί και τέσσερις μουσικοί «Αβερώνφειοι Διαγωνισμοί»⁹. Ενδεικτικά αναφέρω ότι νικητές υπήρξαν ο Γεώργιος Αξιώτης με το τραγούδι του *Το όνειρο* το 1917, ο Γεώργιος Σκλάβος με το λυρικό του δράμα *Λεστενίτσα* το 1925 σε δύο από τους τέσσερις μουσικούς διαγωνισμούς και ο Ιωάννης Πολέμης για το θεατρικό του έργο *Βασιλιάς Ανήλιαγος* σε έναν από τους θεατρικούς διαγωνισμούς και συγκεκριμένα το 1913. Δεν έλειψαν φυσικά και οι διαξιφισμοί για την εγκυρότητα των διαγωνισμών και για το αν τηρούνται οι κανόνες επιλογής σύμφωνα με τις επιθυμίες του διαθέτη. Κατά καιρούς υπήρχαν άρθρα σε εφημερίδες από συνθέτες όπως ο Σπυρίδων Φιλίσκος Σαμάρας και ο Γεώργιος Λαμπελέτ που παρουσίαζαν τη διοίκηση του Ωδείου ότι χρησιμοποιεί τα χρήματα του κληροδοτήματος για να καλύψει άλλες ανάγκες ενώ το Ωδείο υπερασπιζόταν τη θέση του θεωρώντας ότι κάποιοι διαγωνισμοί κυρήχθηκαν άγονοι επειδή τα έργα που υποβλήθηκαν ξέφευγαν από το πνεύμα της διαθήκης του Αβέρωφ. Γεγονός πάντως ήταν ότι από το 1909 έως και το 1925 διεξήχθησαν συνολικά δώδεκα δραματικοί και μουσικοί διαγωνισμοί.

Η έτερη δραστηριότητα που χρηματοδοτούνταν από το Κληροδότημα Αβέρωφ ήταν οι σπουδές εντός των τειχών του Ωδείου αλλά και στο εξωτερικό. Μία έρευνα στο αρχείο του Ωδείου Αθηνών και πιο συγκεκριμένα στα δελτία πεπραγμένων φανερώνει αρκετά ενδιαφέροντα στοιχεία σχετικά με το κληροδότημα. Το πρώτο σχολικό έτος κατά το οποίο δόθηκαν υποτροφίες από το Κληροδότημα Αβέρωφ ήταν εκείνο του 1901 – 1902 όπου 273 μαθητές φοίτησαν δωρεάν στο Ωδείο, εκ των οποίων οι 78 ήταν τακτικοί μαθητές ενώ οι υπόλοιποι 195 ήταν έκτακτοι μαθητές της λαϊκής εσπερινής χορωδίας. Κατά το ίδιο έτος οι μαθητές του Ωδείου ήταν συνολικά 477. Όπως αναφέρεται χαρακτηριστικά στο δελτίο πεπραγμένων «Η Αβερώνφειος υποτροφία παρέχεται εις μαθητάς και μαθητριάς απόρους,

⁸ (Δροσίνης 1938, 87)

⁹ (Ωδείον Αθηνών 1996, 24)

φοιτήσαντες επί εν τουλάχιστον έτος εν τω Ωδείω και επιδείξαντας κατά το διάστημα τούτο μουσικήν ιδιοφυΐαν αφ' ενός, επιμέλειαν και διαγωγήν αρίστην αφ' ετέρου»¹⁰. Οι αριθμοί των ευεργετούμενων σπουδαστών κατά τα πρώτα χρόνια είναι αρκετά υψηλοί και κυμαίνονται γύρω στους 200 ή και περισσότερους μαθητές κατ' έτος με τάση αύξησης από το σχολικό έτος 1910 – 1911 όπου βλέπουμε 288 μαθητές να ευεργετούνται από την εν λόγω υποτροφία. Το 1914 – 1915 παρουσιάζεται ένας από τους μεγαλύτερους αριθμούς υποτρόφων με συνολικά 310 μαθητές να ευεργετούνται από το Κληροδοτήμα Αβέρωφ.

Στο *Δελτίο Πεπραγμένων* του έτους 1919 – 1920 κανείς βρίσκει στοιχεία για την πορεία υποτρόφων που βρίσκονται στην αλλοδαπή. Μαθαίνουμε λοιπόν ότι ο Αχιλλέας Παπαδημητρίου, βιολοντσελίστας, επέστρεψε στην Ελλάδα από το Παρίσι μετά από διετείς σπουδές ύστερα από χορήγηση Αβερώφειου υποτροφίας και διορίσθηκε αμέσως καθηγητής βιολοντσέλου και μέλος της Συμφωνικής Ορχήστρας του Ωδείου Αθηνών, ο Φρειδερίκος Βολωνίνης, βιολονίστας, βρίσκεται στο Παρίσι και λαμβάνει υποτροφία 300 δραχμών κάθε μήνα η οποία παρατάθηκε για μια χρονιά ακόμη, ότι η Αντιγόνη Κοψιδά, βιολονίστα, μετέβη στο Παρίσι κάνοντας χρήση της Αβερώφειου υποτροφίας που της είχε χορηγηθεί το 1914 και η οποία είχε ανασταλεί λόγω του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, και ότι ο Δημήτρης Μητρόπουλος λαμβάνει υποτροφία υπό τον Εμμανουήλ Μπενάκη αλλά και εκ του Αβερώφειου Κληροδοτήματος για να τελειοποιήσει τις σπουδές του στη σύνθεση. Επίσης, την ίδια χρονιά αναφέρεται και η χορήγηση Αβερώφειου υποτροφίας στους Κωνσταντίνο Μυλωνά (για συνέχιση των σπουδών του στην Ιταλία) και στους Νίκο Σκαλκώτα (βιολί), Χαράλαμπο Κρητικό (πίανο) και Δημήτριο Βασιλά (βιολί) για συνέχιση των σπουδών τους στη Γερμανία¹¹. Παρόμοιες αναφορές και για άλλους σπουδαστές γίνονται και σε *Δελτία Πεπραγμένων* επόμενων ετών.

Η ραγδαία πτώση των μαθητών που απολαμβάνουν την εν λόγω υποτροφία ξεκινά από το ακαδημαϊκό έτος 1924 – 1925. Στο *δελτίο πεπραγμένων* εκείνης της χρονιάς βλέπουμε ότι οι υπότροφοι είναι πλέον 105¹², ενώ το αμέσως επόμενο έτος οι υπότροφοι είναι πλέον μονάχα 40. Το ακαδημαϊκό έτος 1926 – 1927 ο αριθμός των υποτρόφων συρρικνώνεται περαιτέρω, ύστερα μάλιστα και από τη χορήγηση 15 υποτροφιών σε μαθητές από το Ορφανοτροφείο Χατζηκώστα, μία αλτρονιστική χειρονομία από πλευράς της διοίκησης του Ωδείου Αθηνών. Στο *Δελτίο Πεπραγμένων* του ακαδημαϊκού έτους 1932 – 1933 υπάρχει και η τελευταία εγγραφή υποτρόφων του Αβερώφειου Κληροδοτήματος.

¹⁰ (*Δελτίο Πεπραγμένων Σχολικού Έτους 1901 – 1902*, 28)

¹¹ (*Δελτίο Πεπραγμένων Σχολικού Έτους 1919 – 1920*, 11-12)

¹² (*Δελτίο Πεπραγμένων Σχολικού Έτους 1924 – 1925*, άνευ σελιδαρίθμησης)

Η επιτακτική ανάγκη για τη δημιουργία ορχηστρικού συνόλου πέρασε από πολλές φάσεις μέχρι την σταθεροποίησή του. Η πρώτη αμιγώς συμφωνική συναυλία έγινε στις 19 Μαρτίου 1894 με μαέστρο τον Ριχάρδο Μπονιτσιόλι, έναν από τους μετακληθέντες μουσικούς δασκάλους που πλέον έβρισκαν δουλειά στην Ελλάδα μετά από πρόσκληση του Νάζου. Η ορχήστρα του Ωδείου Αθηνών θα σταθεροποιηθεί γύρω στα 1911, τρία χρόνια μετά την έλευση του Αρμάνδου Μαρσίκ που ήταν ένας εξαιρετικά προικισμένος μουσικός και πρώτος δάσκαλος του Δημήτρη Μητρόπουλου. Κατά τα επόμενα 31 χρόνια η ορχήστρα θα έχει μια σχετικά σταθερή παρουσία άλλοτε αυτόνομη κι άλλοτε σε συνεργασία με ορχηστρικά σύνολα άλλων ωδείων που είχαν στο μεταξύ δημιουργηθεί. Από το πόντιουμ της ορχήστρας του Ωδείου Αθηνών πέρασαν μουσικοί όπως ο Ιωσήφ Μπουστίντουι, ο Ιβάν Μπούντικωφ, ο Φρανκ Σουαζύ και ο Δημήτρης Μητρόπουλος ως κατά καιρούς μόνιμοι μαέστροι της. Παράλληλα, οι μετακλήσεις συμπεριελάμβαναν πολύ μεγάλα ονόματα του διεθνούς στερεώματος όπως Μπρούνο Βάλτερ, Χέρμπερτ φον Κάραγιαν, Καρλ Σούριχτ και πολλοί άλλοι και διάσημους σολίστες όπως ο Σνάμπελ, ο Καζάλς, ο Πιατιγκόρσκι κ.ά. Παρουσίες που λάμπρυναν και ανέπτυξαν το μουσικό κριτήριο του κοινού. Τελικά, η Ορχήστρα του Ωδείου Αθηνών μετεξελίχθηκε το 1942 στη Κρατική Ορχήστρα Αθηνών εν τω μέσω της Κατοχής¹³.

Αξίζει να γίνει αναφορά και στη δραματική σχολή του Ωδείου Αθηνών η οποία έχει γνωρίσει πρωτόγνωρη ακμή κατά την εξαετία 1918-1924 όταν δημιουργήθηκε το "Θέατρον Ωδείου" υπό τη σκέπη του οποίου ανέβαιναν παραστάσεις στο Βασιλικό Θέατρο¹⁴. Δυστυχώς ο ξεχωριστός αυτός οργανισμός που είχε κατά κάποιον τρόπο ανεξαρτητοποιηθεί από το Ωδείο Αθηνών έπαψε να λειτουργεί μετά την αποχώρηση του Νάζου, παρόλο που η δραματική σχολή του Ωδείου λειτουργεί μέχρι και σήμερα. Η μελοδραματική σχολή του Ωδείου υπήρξε φυτώριο τραγουδιστών που συνετέλεσε στη δημιουργία της Εθνικής Λυρικής Σκηνής. Η λειτουργία της ξεκίνησε ουσιαστικά και κανονικά το 1903 όταν τη διεύθυνσή της ανέλαβε η Φιλίμπερτ Φεράλντι και μετά την αποχώρησή της ο Κίμων Τριανταφύλλου κι αργότερα ο Κωστής Νικολάου. Η μελοδραματική σχολή ανέβαζε ολόκληρα οπερατικά έργα και δεν περιοριζόταν πλέον στις απλές μαθητικές συναυλίες δίνοντας παράλληλα την ευκαιρία σε νέους τραγουδιστές να αναδειχθούν. Κι αυτή όμως η δραστηριότητα του Ωδείου ξεκίνησε να φθίνει από το 1930 κι έπειτα όταν ο Κωστής Νικολάου παραιτήθηκε.

Ένα από τα πάγια αιτήματα του Ωδείου ήταν η παραχώρηση χώρου για την αυτοτελή του στέγαση. Η στέγασή του στην οδό Πειραιώς δεν προσέφερε ικανοποιητική λύση κι

¹³ (Τζάθα 1990, 17-28)

¹⁴ (Ωδείον Αθηνών 1996, 26-30)

έπρεπε να αναζητηθεί μία άλλη. Διαδοχικές δωρεές μετά θάνατον από τον Κοργιαλένιο και τον Ψύχα δεν μπόρεσαν να αξιοποιηθούν καταλλήλως λόγω της σαθρής κατάστασης της ελληνικής οικονομίας η οποία συχνά-πυκνά οδηγούσε σε υποτιμήσεις της αξίας των χρεογράφων και της δραχμής. Ουσιαστικότερη βοήθεια αποδείχθηκε το κληροδότημα Σταθάτου το οποίο αποσφραγίστηκε το 1937. Εκεί η Αθηνά Σταθάτου άφηνε ένα μεγάλο μέρος της περιουσίας της για να ανεγερθεί κτίριο για το Ωδείο. Κάτι που όμως δεν έμελλε να γίνει παρά περίπου 40 χρόνια αργότερα κι ακόμη κι αυτή η ανέγερση παραμένει σήμερα ημιτελής¹⁵. Ένα ωδείο, ένα μουσικό ίδρυμα χρειάζεται χώρους και παίζει τον δικό του ρόλο στο χωροθεσία της πόλης. Για παράδειγμα, η μη ύπαρξη ικανοποιητικού χώρου συναυλιών σίγουρα αποδυναμώνει τις διάφορες σχολές του ωδείου ώστε να παρουσιάσουν τη τέχνη τους, αποξενώνει το Ωδείο από την καλλιτεχνική ζωή και ουσιαστικά το καταδικάζει να λειτουργεί μονάχα ως εκπαιδευτικό κι όχι ως καλλιτεχνικό ίδρυμα.

Συνοψίζοντας όλα τα παραπάνω, προσπάθησα να δείξω πως το ωδείο με την πολυπόικλη δραστηριότητά του συνέβαλλε πολλαπλά στην ενδυνάμωση της καλλιτεχνίας στην Ελλάδα από την ημέρα της ίδρυσής του. Ένα ιστορικό ωδείο όπως το Ωδείο Αθηνών, ειδικά στην Αθήνα του 19ου και των πρώτων δεκαετιών του 20ού αιώνα, είχε έναν ρόλο να παίζει πέραν του παιδευτικού. Οι απόφοιτοί του ήταν οι εν δυνάμει αυριανοί μουσικοί που στελέχωσαν ορχήστρες, δίδασκαν τους νεώτερους, παρήγαγαν έργο ανεκτίμητο όσον αφορά τη δημιουργία. Ταυτόχρονα το ωδείο είχε μία έντονη καλλιτεχνική δραστηριότητα τουλάχιστον μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του '40 κυρίως μέσα από τις πάμπολλες συμφωνικές συναυλίες του. Παρόμοιες ιστορίες κι ανακοινώσεις, έστω και σε μικρότερη κλίμακα, θα μπορούσαν να έχουν γραφτεί και για άλλα ιστορικά ωδεία της Ελλάδας όπως το Κρατικό Ωδείο Θεσσαλονίκης, το Εθνικό και το Ελληνικό αλλά κι άλλα. Πιστεύω ότι αυτό που θα καταδεικνυόταν μέσα από αυτές τις αφηγήσεις είναι η καίρια συμβολή τους, που κατά περιόδους ίσως να ήταν και η μοναδική μουσική δραστηριότητα σε μια πόλη ή σε μια περιοχή, στην ελληνική μουσική ζωή.

Βιβλιογραφία

- Romanou Kaiti and Maria Barbaki: "Music education in Nineteenth-Century Greece: Its institutions and their contribution to urban musical life". *Nineteenth-Century Music Review* vol. 8, issue 1 (2011), 57-84.
- Samson, Jim: *Music in the Balkans*. Brill, 2013.
- Δελτίο Πεπραγμένων Σχολικού Έτους 1901 – 1902*. Ωδείο Αθηνών, 1903.
- Δελτίο Πεπραγμένων Σχολικού Έτους 1919-1920*. Ωδείο Αθηνών, 1921.
- Δελτίο Πεπραγμένων Σχολικού Έτους 1924-1925*. Ωδείο Αθηνών, 1926.
- Δροσίνης, Γεώργιος: *Γεώργιος Νάζος και το Ωδείο Αθηνών*. Εστία, 1938.

¹⁵ (Ωδείο Αθηνών 1996, 35-42)

Μπαρούτας, Κώστας: *Η μουσική ζωή στην Αθήνα το 19ο αιώνα*. Φίλιππος Νάκας, 1992.
Ρωμανού, Καίτη: *Έντεχνη Ελληνική μουσική στους νεότερους χρόνους*. Κουλτούρα, 2006.
Τζάθα, Χριστίνα: *Γραμματεús εκτός ορχήστρας, μικρό χρονικό της Κρατικής Ορχήστρας
Αθηνών*. Γκοβόστης, 1990.
Ωδείο Αθηνών. Μουσικός και Δραματικός Σύλλογος, 1996.